

Güngör Şenkal: İktidar Tohumları

Posted on 10/08/2026

İktidar Tohumları, derlemesi Onur İnal ile YavuzKöse, çevirileri ise Ercan Akyol tarafından yapılmış eserin adıdır. Bu eser, “Türkçe Basıma Önsöz” ve “Teşekkür” yazısından sonra, Alan Mikhail’in “Osmanlı ve Doğa” başlıklı önsözü, Onur İnal ile Yavuz Köse’nin yazdığı “Osmanlı Çevre Tarihini Yeniden Ele Almak” başlıklı giriş yazısıyla devam eder.

Yazıların derlendiği asıl bölüm ise dört kısıma, her kısım da kendi içinde bölümlere ayrılmıştır. Birinci kısmın başlığı İklim ve Tabiat’tır. Bu kısımda, EliasKolovos ile Phokion Kotzageorgis, Küçük Buzul Çağı’nın Etkilerini Aramak: Selanik ve Girit Örnekleri’ni; Mehmet Kuru, “Muhteşem” Bir İklim: 16. Yüzyıl Anadolu’sunda Demografi, Toprak ve Emek’i; Suraiya Faroqhi ise 18. Yüzyılda Boğaz’da Üzüm ve Şarap Üretmek: Domenico Sestini’nin Tanıklığı’nı yazmıştır.

İkinci kısmın başlığı, Kaynaklar ve Enerji’dir. Bu kısımda, Onur İnal, İmparatorluğun Meyveleri: 19. Yüzyıl Sonunda İncir, Kuru Üzüm ve Batı Anadolu’nun Dönüşümü başlıklı dördüncü bölümü; Semih Çelik, “Ormana Yakın Doğmak Talihsizliktir”: 19. Yüzyıl Kuzeybatı Anadolu’sunda Orman, İnsanlar ve Mandalar başlıklı beşinci bölümü; Styliani N. Lepida, Bir Osmanlı Vilayetinde Su İdaresi Meselesi: 17. Yüzyılda Kıbrıs Örneği başlıklı altıncı bölümü yazmıştır.

Üçüncü kısmın başlığı, Teknolojiler ve Altyapı’dır. Bu kısımda, K. Mehmet Kentel, Doğanın “Kozmopolisti”i: 19. Yüzyıl Sonu İstanbulu’nda Terkos Suyolu Boyunca Köylüler, Mühendisler ve Hayvanlar başlıklı yedinci bölümü; Mohamed Gamal-Eldin, Foseptikler, Sivrisinekler ve Humma: İsmailiye ve Port Said’de Sıtma Tedbirlerinin Çevresel Bir Tarihi, 1869-1910 başlıklı sekizinci bölümü yazmıştır.

Dördüncü kısmın başlığı ise Fikirler ve Aktörler'dir. Bu kısımda, Chris Gratien, Pirinç Tartışmaları: Meclis-i Mebusan'da Politik Ekoloji başlıklı dokuzuncu bölümü; Yavuz Köse, Yeni Vatanın Doğasını Keşfetmek: Osmanlı İmparatorluğu ve Erken Dönem Türkiye Cumhuriyeti'nde Alexander von Humboldt (1769-1859) başlıklı onuncu bölümü; Selçuk Dursun da İmtiyazla, Mülksüzleştirme: Osmanlı İmparatorluğu ve Erken Dönem Türkiye Cumhuriyeti'nde Orman Müşterekleri başlıklı on birinci ve son bölümü yazmıştır.

'Osmanlı çevre tarihi'; Onur İnal ile Yavuz Köse tarafından yazılan Giriş bölümünde, insan-doğa etkileşimini tarihsel olarak inceleyen disiplinler arası bir disiplin olan çevre tarihi açısından, 'görece yeni ancak derin kökleri olan bir alt-disiplin' biçiminde tanımlanmıştır. Doğa tarihi araştırmalarındaki yönelim, Semih Çelik'in sözleriyle şöyledir: Uzunca bir zamandır bu konudaki dikkatler insanlara ve onlar tarafından üretilen kurum ve yapılara yönelmişken; son dönemde tarihçiler akademik ilgilerini hayvanlar, bitkiler, dağlar, nehirler ve doğanın diğer tüm unsurları gibi insan olmayan aktörlere yönelttiler. Bu kitap, geleneksel Osmanlı tarihi yazımının dışına çıkarak, dönemin idari yapısında fauna ve floranın yönetimine çevre tarihi açısından bakmaya olanak tanımaktadır.

Elias Kolovos ile Phokion Kotzageorgis'in birlikte yazdığı birinci bölümde, bilim insanlarına göre 1300-1850 arasına tarihlendirilen ve François Émile Matthes'ın bilimsel terminolojiye kattığı 'Küçük Buzul Çağı' adı verilen iklim periyodunun Akdeniz'de yarattığı iklim değişikliği konu edinilmiştir. Bu çağın en keskin dönemi 1650-1750 yılları arasındır. Zamana ve bölgelere göre değişiklik göstermekle birlikte yaz ve kış sıcaklıklarında aşırı artışların yaşandığı bir dönem olmuştur. Yazıda ise Selanik ve Girit örnek olarak alınmıştır.

Bu dönemde: "Şiddetli kuraklıklar özellikle tahıl ve diğer mahsul alımını azaltıp hayatta kalmayı ve tarımı neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Sonuç olarak da Küçük Buzul Çağı boyunca köylülerin göçebe çobanlara dönüşmesi yaygınlaşmıştır. Bu ise, mikro ölçekte köylülerin tarlalarını işlenmemiş olarak bıraktığı anlamına gelir; bundan dolayı bu tarlalar otlaklara, kullanılmadıkları durumda ise bodur çam ağaçlarına, ormanlara veya sıtma yayan

bataklıklara dönüşmüştür.”

İklim değişikliği önemli nüfus hareketlerine neden olmanın yanında tarımsal ürün rotasyonunu da zorunlu kılmış olmalıdır: “Girit örneğinde, geç 16. yüzyıl ve erken 17. yüzyıldan itibaren zeytin yetiştiriciliğinde bir genişleme gözlenmiştir. Bu tarihlerden evvel Girit adeta ‘dev bir üzüm bağı’dır.”

Bölümün yazarı Mehmet Kuru, siyasi iklimin iklim koşullarıyla birlikte ele alınması gerektiği savıyla yazısına başlıyor: 16. yüzyıl boyunca iklim koşullarındaki geçici değişimin ekilebilir arazilerin genişlemesine, nüfus artışına ve vergilendirilebilir tarımsal ürün artışına olanak sağladığını ileri sürüyorum.

Mali nüfustaki artış üzerinden değerlendirmeler yapan yazar, yağış rejimindeki iyileşmenin hayvancılıkla uğraşan göçebe, yarı-göçebe toplulukların da yerleşik düzene geçmesine olanak tanıdığını söylüyor: Akdeniz’in kıyı bölgelerinde bölgesel mali nüfus sınırlı bir değişim gösterirken, Anadolu’nun iç ve güneydoğu bölgelerinde bir nüfus patlaması yaşanmıştı.

Yağış rejimindeki değişikliklerin (burada iyileşme doğrultusunda) nüfus hareketlerine nasıl yansıdığı; sürdürülebilir tarımsal üretimin yarattığı görece ekonomik refahın da siyasi sorunları nasıl absorbe ettiği, çok yönlü olarak yazıda işlenmiştir.

Yazar Suraiya Faroqhi, İstanbul Boğazı çevresindeki üzüm yetiştiriciliği ve şarap üretimini konu almıştır. Kaynaklarda nümismat, botanikçi, mineralog olarak anılan Domenico Sestini’nin İstanbul /Boğaziçi anlatıları incelemiştir: Sestini’nin zamanında hiçbir Boğaziçi köyü, köyün yetkilisi olan çorbacı izin vermeden üzüm hasadına girişemezdi. (...) Eylül’ün sonuna doğru köylüler, şehre yakın olanlar öncelikli olmak üzere, hasada başlama izni alırdı.

Bu bağlara daha sonraları ne olduğu konusu ise aydınlatılabilmiş değildir. Bağcılığın yok

oluşunda, bağcılıkla uğraşın asli unsuru olan Rumların sürgününü de göz ardı etmeyen Faroqhi, asıl neden konusundaki açmazı şu sözlerle dile getiriyor: Belki de 19. yüzyıl boyunca Avrupa bağlarını mahveden asma biti (filoksera) salgını Boğaziçi'ndeki asmaların da ortadan kayboluşundan en azından kısmen sorumluydu. Ancak bu varsayım doğru olsa bile, bu durumda da bağ sahiplerinin neden İtalya, Fransa ve başka yerlerde olduğu gibi dayanıklı Amerikan asmaları kullanarak bağlarını yeniden oluşturmadıklarını açıklamamız gerekir.

Yazar Onur İnal, "Liman kentleri ve hinterlandları arasındaki tarihsel etkileşim Osmanlı tarihinin oldukça ihmal edilmiş bir yönü olmaya devam eder." düşüncesindedir. Makalesi hakkında ise, "... kabaca 1840'lar ve 1890'lar arasındaki yıllarda İzmir ve çevresinde meydana gelen hızlı ekolojik, ekonomik ve sosyal dönüşümlere odaklanacaktır." demektedir.

İncelenen dönemde, İzmir ile Ege'nin iç kesimlerinin çoklu etkileşimi söz konusuydu. Elverişli iklim koşulları nedeniyle Aydın ve çevresi (Büyük Menderes Vadisi) incir yetiştiriciliğinde öne çıkarken, bağcılıkta Gediz Vadisi önem kazanıyordu. İncir ve üzümün yanı sıra tahıl ve pamuk yetiştiriciliği de yaygındı. Ancak, "İncir ve üzümün ticari birer ürün olarak ortaya çıkışı Batı Anadolu'nun toplumsal, ekonomik ve ekolojik çevresini çarpıcı bir şekilde değiştirmiştir."

Makaleden; Mora, Kırım, Kafkas bölgelerindeki savaşlar nedeniyle gelen göçlerin Batı Anadolu nüfusunu artırdığını, gelen nüfusun yeni tarım alanları açmasına da -ucu sultana dokunmadığı sürece (sultanın av alanları ile donanmaya ayrılmış kereste ormanlarına)- engel olunmadığını öğreniyoruz.

Yazar Semih Çelik, özellikle Osmanlı donanmasının kereste kaynağı olarak görülen Kocaeli-Kastamonu arası orman hattındaki zorunlu çalıştırmanın Kocaeli Vilayeti ayağını mercek altına alıyor. Kereste keşansistemi çok disiplinli yaklaşımla inceliyor. Bunu yaparken de insan merkezli bakışın dışına çıkıyor. Ona göre: "... son dönemde tarihçiler akademik

ilgilerini hayvanlar, bitkiler, dağlar, nehirler ve doğanın diğer tüm unsurları gibi insan olmayan aktörlere yönelttiler. Osmanlı'daki toplulukların geçmişteki kültürel ve ekonomik yaşamlarına dair soruları cevaplarken coğrafyanın, iklimin ve insan olmayan aktörlerin rolleri eşit derecede önem kazandı.”

'Ağaç denizi' olarak anılan bölgede angaryaya dayalı çalıştırma, “Odun ve kerestenin çeki ve nakliyesi için büyükbaş hayvan (özellikle manda) yetiştirilmesine duyulan ihtiyaç, hayvanların, nehirlerin, ağaçların ve insanların yaşamlarını sıkı sıkıya birbirine bağlamıştı. (...) Bu hikâyenin aktörleri Osmanlı devleti tarafından çalışmaya zorlanan insanlar ve mandalardır. (...) Yerel iklimsel ve demografik değişikliklere ek olarak, ağaçlar ile insan ve hayvan emeğinin aşırı sömürüsü, Osmanlı Devleti ile sancak ve civarındaki köylüler arasında bir çatışma konusu oldu.”

İklimdeki sertleşme kerestekeşan köylülerin tepkisini de sertleştiriyordu. Kolektif çözümlere yönelen köylüler, örneğin Kocaeli kasabasının tamamı tarafından imzalanan dilekçeler sunabiliyordu: “Köylüler yöredeki ormanların böylesine kapsamlı bir yıkıma uğratılmasının muhtemel olumsuz sonuçları konusunda devleti uyarmışlardı.”

Köylüler, donanmaya keresteden odun kömürüne kadar ana madde olarak görülen ağaçları çekecek gücü (mandaları) ellerinden çıkararak Başkenti (İstanbul) soğukta bırakmayı başarmıştı. Makaleden öğrendiğimize göre; “Köylülerin kerestekeşansistemi 'protesto'su sistemi sona erdirmemişti, ancak İstanbul'da devletin karşısındakileri muhatap almasını sağlayacak kadar sorun yaratmıştı.”

16. yüzyıl gibi çok da uzak olmayan tarihlerde su kaynakları açısından zengin, fazla su gerektiren şeker, pamuk gibi bitkilerin yetiştirildiği, 'köylerinin üçte birinden fazlasında su değirmeni' bulunan Kıbrıs örneği üzerinden, Osmanlı'nın bir döneminin (17. yy) su idaresini, Styliani N. Lepida incelemiştir.

17. yüzyıl itibariyle adada düzenli akan hiçbir akarsuyun kalmadığı, tarihçi ve seyyahların anlatımlarından anlaşılmaktadır. Kıbrıs için kuraklık dönemi başlamıştır. Yazar, bu nedenlerle, daha az su gerektiren bitki (üzüm, zeytin, keçiboynuzu...) yetiştiriciliğine doğru bir geçiş olduğunu düşünmektedir.

Su kaynaklarının kullanım hakkının alınıp satılabildiğini makaleden öğreniyoruz: "...suyun kullanım hakkı genelde tarım alanlarını sulama amacıyla da alınıp satılabiliyordu. Osmanlı dönemi Kıbrıs mahkeme belgelerinde belirli gün ve saatler için suyun alınıp satılabildiği vakalar vardır. (...) tarihçi, suyu bir doğal kaynak, ortak bir varlık ve yaşamsal bir gereklilik olarak düşünebilirken; öte yandan onu bir politik ve ekonomik yönetim alanı, sosyal bir *conditio sine qua non* (zorunluluk, gş) ve kültürel varlık olarak görebilir."

K. Mehmet Kentel'in makalesi, İstanbul'un kuzeybatısında yer alan ve bugünkü adı Durugöl olan Terkos gölünden Pera'ya su getirme projesini incelemektedir. Doğal alanlara yapılan insan müdahalesini, 'yeşil alanlara dayatılan beton ve çelik kütlesi' olarak gören Kentel, makalesinin amacını şöyle belirlemektedir: "Bu makalede hedeflenen Pera'nın 'kozmpolitliği' hakkındaki tartışmaya çevre meselesini dâhil etmektir. (...) Umuyorum ki bu tarih araştırması, insan olmayan aktörleri içeren ekolojik meselelerin en başından beri şehrin modernleşmesini sekteye uğrattığını göstererek İstanbul'un devasa altyapı projelerinden hasil olan güncel ekoloji krizinin eleştirel bir şekilde ele alınmasına da bir katkıda bulunacaktır."

Yazara göre; zengin sınıfların yaşam kalitesini yükseltmeyi asıl amaç edinen su hattı dolayımı altyapı, "... Osmanlı başkentinin farklı semtleri arasında zaten var olan eşitsizliklerin altını çiziyor ve bunları yeniden üretiyordu. (...) Pera'nın sosyo-ekonomik dokusu ve sınırlarının, özünde olan eşitsizliklerin, ayrıca bu eşitsizliklerin, geniş bir kamusal çevreye ulaşması hedeflemek yerine, bilakis bölgenin elit cemaatini kollayan altyapı politikaları ve fiziki bir altyapı ağı tarafından nasıl perçinlendiğinin bir tasviriydi."

Bugün HES’lerde görülen -ekolojik dengeleri hiçe sayan- uygulamaların farklı versiyonlarının Osmanlı döneminde de yaşandığını, bu makale aracılığıyla görebilmekteyiz: “Gerçekten de şirketin Osmanlı Devleti ile yaptığı anlaşma gereği, şirkete bazı nehirlerin yatağını ve Terkos göl havzasının topografyasını değiştirme hakkı vermişti; şirket de bu hakkı kapsamlı biçimde kullanıyordu. Gölün topografik dönüşümünün bir parçası olarak, şirket Balkan Dağları’ndan akan suyun binlerce yıldır sürdürdüğü işi ivedilikle tamamlamış, Terkos Gölü ile Karadeniz arasındaki dar boğazı kapatmıştı.”

Bazı Osmanlı şehirlerinde alınan sıtma önlemlerinin çevresel tarihini inceleyen makalenin yazarı ise Mohamed Gamal-Eldin. Makale, İngiliz birliklerinin İsmailiye’ye çıkarma yaptığı 1882 tarihinde başlıyor. Burada ekolojik felaket, “Sulama işleri ve su tahliyesi (Nil Deltası boyunca uzanan çok sayıda kanalın çiftçilik yapan Mısırlı köylüler [fellahlar] tarafından temizlenme işi) İngiliz işgalinin ardından gecikmişti.(...) Su baskını ile İngiliz askerî kudreti 1882 Ağustos-Eylülü gibi geldiğinde, peşi sıra sıtma ve ‘humma’ da gelmişti.”

Bütün bunları, insanın doğaya egemen olabilmeye yönelik hastalıklı arzusunun bir parçası olarak görebiliriz. Genel olarak bakıldığında, her defasında dünyayı sarsan bu girişimlerin sonuçları, yazar tarafından da çok güzel özetlenmiştir: “Doğa veya insan ekosistemin dengesini bozuncaya kadar bunlar genellikle bozulmaz. Şiddetli yağmurlar, tufanlar, sürekli sulama, kanalizasyon ve ormanların yok edilmesi gibi şeylerin tamamı sivrisinek yuvalarını etkileyip daha geniş bir çevreyi anofeller için uygun hale getirir. (...) ...değişen çevre ve Nil Nehri doğudaki eski Pelusium koluyla yeniden birleşmesi tatlı su miktarının artmasına, tufanlara, yeni bir faunaya ve durgun sular ve bataklıklarla dolu bir çevrenin oluşumuna yol açacaktı. Çölün sulanması yeni organizma ve hastalıkların ortaya çıkmasına neden olacaktı.”

Başka yerlerde egemenlik kurma çabalarına yön veren ekonomik dürtülerin merkeze alınıp ekolojik dengelerin umursanmadığı durumlarda, doğanın da kendi kurallarını dayatması kaçınılmaz olacaktır.

Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında yapılan pirinç tartışmaları ("Bu tartışmalar bir düzeyde, ekolojik ve insani faaliyetlerin çevre üzerindeki etkileri hakkında tartışmaların temsilcisi niteliğindeydi.") üzerinden politik ekoloji konusuna eğilen yazar Chris Gratien, makalesinde yapmak istediğini şöyle açıklamaktadır: "Pirincin politik ekolojisinin izinden gitmek suretiyle onun meşrutiyet döneminde emperyal, periferik ve tarımsal alanların farklılaşması ve organizasyonu üzerinde, aynı zamanda da Osmanlı hükümetinin vatandaşlarına karşı sorumlulukları doğrultusunda ne gibi görüşlere yol açtığını inceleyeceğim."

Pirinç ekim alanları nedeniyle sıtma gibi bir takım sağlık sorunlarının ortaya çıkması, yetkili kurumları yasa ve yönetmeliklerle önlem almaya zorluyordu: "1910 tarihli Pirinç Ziraatı Kanunnamesi pirince bir hastalık kaynağı ya da bir nevi kirlilik olarak yaklaşıyor ve taşrada sağlıklı bir ekolojik dengesürdürmek için üreticilere belirli sorumluluklar yüklüyordu. (...) Çeltik tarlaları Mecliste halk sağlığını olumsuz etkileyen kirlilik kaynakları olarak ele alınıyordu."

Makaleden öğrendiğimize göre, sözü edilen kanunun 3. maddesi, 'pirincin 500 kişinin üzerinde nüfusu olan yerleşim yerlerinden en az üç kilometre uzakta' yetiştirilmesini öngörüyordu. Ancak 'bu koşul Bağdat, Basra ve Musul için geçerli olamayacak'tı. Hekim ve tarihçi olan Sivas Mebusu Doktor Dagavaryan Nazret Efendi (Nazaret Çadircıyan), Meclisteki tartışmalarda, '...pirincin, büyüklüğünden bağımsız olarak, tüm köylerin en az iki kilometre ve büyük şehirlerinse on kilometre uzağında tutulmasını öneriyordu.'

Yazar Yavuz Köse ise Alexander von Humboldt'undegerine ve onun üzerinden 'yeni vatanın doğası'na eğilmektedir. Osmanlı'da Humboldt'un coğrafyacılığının açtığı yoldan yürünerek 'vatan'ın özellikleri, sınırları belirlenmeye ve öğretilmeye çalışılmaktaydı: "Ayrıca coğrafya Türk ulusunun yeni vatani ile özdeşleşme ve ona sadık olmanın bir kaynağı olarak görüldüğü için, öğretilmesi gereken en önemli konulardan biri olduğu düşünülüyordu."

[Buralardan yola çıkarak tahayyül edilmeye çalışılan 'birleşik vatan' (daha sonra 'Türkiye'

olacak 'Anadolu'), Benedict Anderson'un Hayali Cemaatler'de anlattıklarına benzetilebilir. gş]Yazarın, Humboldt'un ilk Türkçe biyografisini yazan kişi olarak gösterdiği Selanikli Ön Yüzbaşı Mustafa Niyazi'nin yazdığı biyografi, "Humboldt'un Türk gençliği için bir rol model olduğunu gözler önüne serer. (...) ...onun Humboldt'u, homojen bir ulus-devletin gelişimine katkı sağlayacak 'doğuştan Türk' ve yeni bir gençlik şekillendirmeyi hedefliyordu."

Dönemin bazı aydınlarının Humboldt'u kendi nasyonalist eğilimleri yönünde yorumlama çabaları, 1908'den sonra daha çok ete kemiğe bürünmüş, "Türk"ün dışındakini yok saymaya varmıştır. Mustafa Niyazi örneğinden bakıldığında: "Ancak Mustafa Niyazi Anadolu'nun gayrimüslim sakinleri hakkında yazmaya başladığında, üslubu gözle görülür biçimde değişir ve Rumların, Ermenilerin tasviri ve tarihleri 'ötekileştirmenin' sert bir örneği haline gelir. (...) On yıl sonra ise, Mustafa Niyazi'nin Humboldtbiyografisindeki Anadolu, Türkiye olur. Öyle ki bu yayında 'Anadolu' terimi bir kez bile geçmez. Benzer şekilde, eserde Türkiye'deki Türk olmayan etnik gruplarla ilgili olarak da tek bir söz dahi bulunmaz. Bu noktada, Mustafa Niyazi 1930'lardan sonra yayımlanan coğrafya ders kitapları ile aynı çizgide konumlanır. Bu kitapların neredeyse tamamında, Türk olmayan azınlıkların adı dahi geçmez."

Çevre tarihi üzerinden bir okuma yapıldığında, Köse'nin Humboldt için yazdığı şu cümleyi de buraya ekleyelim: "Humboldt değilse kimin 'kozmpolit bir çevreci' olabileceğini insan merak ediyor."

Osmanlı, başlangıcından 1870'lere kadar ormanları(İslam hukukuna da uygun olarak) cibal-i mübaha(herkesin kullanımına açık dağlar/dağlardaki ormanlar) olarak görmüştür. 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile bu uygulamadan uzaklaşmaya çalışılmıştır. Serbest yararlanma hakkı kaldırılmamakla birlikte, kamu mülkünün, 'ihya yoluyla kullanım hakkı kazanma' anlayışıyla belli ellerde toplanmasının önü açılmış oluyordu. Sultan Abdülaziz döneminde, Fransız orman mühendisi Louis Tassy ve meslektaşlarına (Alexandre Sthemeve Adolphe Bricogne) hazırlatılan 1870 tarihli Orman Nizamnamesi ise köylünün ormanlar üzerindeki ortak kullanım hakkını kaldırarak ormanlar üzerinde devlet tekeli kuruyordu.

Selçuk Dursun'un "orman müşterekleri" olarak tanımladığı cibal-i mübaha ormanları, İmparatorluk ormanlarının yarısından fazlasını oluşturmaktaydı. Köylünün geçim kaynağının devletin gelir kaynağına dönüştürüldüğü 19. yy sürecinde; "Hükümet... cibal-i mübaha ormanlarının kategorisini değiştirdiğinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda müştereklerin mülksüzleştirilmesinde kritik bir aşama tamamlandı. Mülksüzleştirme, sözde kamu yararı ve devletin finansal ihtiyaçlarını karşılamak için müştereklere ve umuma ait kaynaklara el koyma ile mümkün oldu. (...) Köylülerin geleneksel haklarının ellerinden alınması, geçimlerini ormanla ilişkili ürünlerden sağlayan köylüler arasında kırsal yoksulluğun artmasıyla sonuçlandı. (...) Devletin cibal-i mübahaormanlarını sahiplenmesi, bu yerleri ortaklaşa kullanım veya müşterek intifa (yararlanma) hakkından çıkartarak süratle 'özelleştirilmelerine' yol açtı. Yerel ve merkezi hükümet bu ormanları ekonomik çıkarların ve yoksul köylülerin aleyhine ticarileştirdi. Bu noktada devlet ticari çıkarları, yerel eşrafı ve kereste tüccarlarını korudu ve ön planda tuttu."

Bu uygulamalar 'Cumhuriyet' döneminde de korunarak sürdürüldü. Orman Nizamnamesi'ninkaldırılmasına gerek görülmemiştir ve bazı değişikliklerle yürürlükte bırakıldı. Bataklık Kanunu (1921), Orman Kanunu (1937), Orman Kanunu (1945), Orman Kanunu (1956)...

Kitaptaki makalelerde gördüklerimiz üzerinden bugüne baktığımızda, devletteki sürekliliği açık bir biçimde görebilmekteyiz!

İktidar Tohumları, bir yandan Osmanlı çevre sorunlarını, hareketlerini, mücadelesini gün ışığına çıkarmakta, bir yandan da dönemin sınıf mücadelelerine ışık tutmaktadır. Osmanlıdaki çevre (ve ekoloji) olayları politik çözüm ve çözümsüzlükleriyle birlikte okunduğunda, başta çevre ve ekoloji aktivistleri olmak üzere daha iyi bir yaşamdan yana olan herkesin çıkaracağı derslerle doludur. Çevre gibi güncel ve yakıcı sorunlara ışık tutabilecek Osmanlı dönemi okumalarıyla alana katkı sunan yazarlar, -kutlamayı hak etmelerinin yanında-Osmanlıca okumaları meselesinin 'mezar taşı' okuma basitliğine

indirgenemeyeceğini göstermiş oluyorlar.

Kötülüklerin birike birike ağırlaşması karşısında, kötülüklere karşı mücadele de birike birike güçlenecektir.

ONUR İNAL / YAVUZ KÖSE (DERLEYENLER), İKTİDAR TOHUMLARI -
OSMANLI ÇEVRE TARİHİ ÜZERİNE İNCELEMELER, İLETİŞİM
YAYINLARI, 1. BASKI, 2022 İSTANBUL

DERLEYENLER:
ONUR İNAL / YAVUZ KÖSE

İKTİDAR TOHUMLARI

OSMANLI ÇEVRE TARİHİ ÜZERİNE İNCELEMELER

